

EDGAR K A S E , sünd. 6.X 1910

M E E N U T A B:

" 1916.aastal tuli mu isa Vinni mõisa tööle, olin siis 6-aastane. Meie pere elukohaks sai endine Pajusti kõrtsihoone, kus asus veel hiljuti Pajusti-Vinni tee nurgas, kuid nüüd on see ära lõhutud. Järel on ainult üks õunapuu, mis on viidud üle Tartu mnt.

Tollest esimesest aastast on meeles, et käisime Loori metsas murakaid korjamas. Minagi korjasin murakaid mütsi sisse, mütsi panin pähe maha. Pärast ei leidnudki üles ja müts kaduski koos murakatega.

Neil lapseaastail viisin vahel isale Vinni mõisa süüa. Isa pole ^{nude} Vinnis moonakas, oli jalamees, tegi rõuguredelid ja muud puutööd. Oli ka lauavabrikus öövahiks. Lauavabrik oli seal, kus praegu on Vinni saun. Lauavabrikus saeti laudadeks ka palju tammesid. See oli kusagil aastatel 1926-27, paruniks oli siis Arpe, tal pidi olema mingeid võlgu maksta (pärast Arpet oli paruniks Rosenthal). Peale paruni oli veel valitseja Grünberg, kubjas Grossberg (pärast Roosaar), kirjutaja-aidamees Rööpson, meier-zootehnik (nime pole meeles). Niipalju neid ülemusi-asjamehi oligi Vinni mõisas, teised tegid kõik tootvat tööd-moonakad ja muu rahvas.

Moonakad ja teised töölised elasid Madiseaugus (3 suurt maja), Vinnis moonakate majades, tallihoovis oli ka mõni pere. Peenem rahvas elas "Hospitalis" (praegune puumaja kaupluse vastas parkimisplatsi taga). Tallihoovis oli moonakate lõunatamise ja puhkamise ruum, seal oli ka mõisa kell. Valitseja maja oli seal kus praegu on spetsialistide 4-korruselise maja. Enne Grünbergi oli valitsejaks Simson, minu õde oli tema juures teenijaks.

Lapsed käisid ka kõik suvel mõisas tööl. Meie ülesandekä oli heinapõldude seest tõlkjate korjamine (nn. "Rakvere raibe"). Korjasime neid paarikaupa, üks torkis, teine korjas sülle. Kõik põldud tehti puhtaks.

Käisime ka viljapõldudel ohakaid torkimas. Sügisel olid lapsed mõisa rehes viljavirnades. Vili-rukis ja suvivili veeti rehte ja alles seal hakati teda hiljem masindama. Linda Liblikmanni isa oli masinist, pärast oli masinistik Press, siis Jürman. Suur mõisa rehi oli seal kus praegu lõpevad Vinni tööliste kooperaatiivaiamaad, künka otsas, põles ära vist 1964. a.

Vinni põldudel oli ka mitu heinaküüni, järel on veel üks, Vinni-Vilgu teest vasakul künkal. Sepikoda, kus Lisette Lepa isa Jaagup Kokk töötas, oli Vinni mõisas kiviaia teravnurgas, seal kus praegu on tehnikamehed traktorite ja autode jaoks parkimisplatsi teinud (enne oli võrkpalliplats, võrkaiaga piiratud). Vahel töötas sepp ka rehes, remontis peksumasinaid jne. Lisette Lepa vend Eduard Kokk (temaga käisin koos Pajustis koolis) arreteeriti sakslaste valitsuse ajal (vist 1941 või 42) ja ta suri vangilaagris Saksamaal. Ed. Kokk oli punaste valitsuse pooldaja. Sõja ajal läks kaduma ka Hugo Vainu Karkuselt, tal oli seal talu, enne sõda ta elas Rakveres.

Vinnis ja Pajustis oli palju noori, ka noormehi (poisse), tuli ette ka omavahelist kaklust. Meenub, et Vinni ja Pajusti poisid riidlesid omavahel ja seal kus praegu on ridaelamu (Kübar, Öpik jt.) läks kakluseks. Aksel Tisler (elab praegu Pajustis) oli Pajusti poiste eestvedajaks ja temale laskis üks Vinni poiss süsspüssiga laengu kõhtu. Rauatükid pidid tal veel praegugi kõhus häda tegema...

Käisime ka Vinni õunaaias õunaraksus. Õunaaed oli kiviaiaga piiratud (seal kus praegu on lastepäevakodu). Oli ka marjaaed, seal sai ka vahel raksus käidud. Marjaaed oli paruni maja taga (praegune ühiselamu tagune). Selle kohapeal kus praegu on kaks suurt 5-korruselist elamit. Marjaaia taga oli mõisa ait, suur telliskivi hoone (praegu seda pole, seal vist ongi nüüd üks suurtest 5-korruselistest majadest).

Diftipreilidega minul erilist kokkupuutumist ei olnud. Meenub ainult üks nendest, kes vahel otsis mõisapoistega kontakti, ronisime vahel redeliga aknast tema juurde tappa.

Vahel sai tempe tehtud mõisahoonde hoovi sissepääsude juures, tõmbasime sinna ette peenikese nõöri, siis oli tore vaadata kui mõni maha kukkus.

Meil ,poisikestel tuli diftipreilite hoonesse pööningul olevatesse mahutitesse pumbata iga päev vett, pumpamine käis hobuste jõul ümberaetavate seadmetega. Meie ajasime hobuseid mitu tundi päevas. Kaev ja see hobuseadeldis oli mõisahoone kõrval, selle kohapeal kus praegu on vana veetorn. Küllap seal all on mõisaaegne kaevgi, mida ka praegu kasutatakse?

Jutustan veel Vinni tuuleveskiga seotud loo.

Mõisa tuuleveski oli künka otsas teisel pool Rakvere-Pajusti maanteed kabelimäe vastas. Seal oli ka möldri elamu. See värk kõik põles ära, see vist oli 1920. a. või pärast seda (1921-22?). Veski pandi põlema. Veski mölder ja ta naine lasti maha, 2-aastast last lasti ka, aga ei saadud maha. Maja pandi ka põlema. Tapjaks oli Karkuse külast Kotka Sass (Kotka talu, Sassi perekonna nimi oli Soone). Armukadeduses, väidab Lisette Lepp? Ei olnud. Soone Sass otsis kulda, see tuli kõik hiljem välja. Tookord sai kriminaalpolitsei Sassi süü kiiresti kindlaks teha. Onn oli, et kui Sass möldri peret tapmas käis, ei teadnud ta, et möldri naisele oli külla tulnud õde, kes oli toas kardinaga taga varjus. Kui see tapmise traagika teoks sai, siis võttis õde kaasa 2. aastase lapse (keda Sass püssist laskis kuid surnuks ei saanud) ja jooksis aknast välja mõisa abi järele. Kui kriminaalid tulid oli Kotka Sass juba Karkusel. Nii, kui ta Vainu õuest välja läks, nii võeti ta kinni ja muidugi meid ka. Meid (mind ja Vainu rahvast küsitleti ja lasti vabaks, aga Sass jäi vangi. Ta oli toonud katkise kotiga Vinni tuulikust vilja, viljarida tuli koduni välja, seepärast polnud Sassil enam mõtet oma kuritegu tagasi ajada. Sass tunnistas üles veel ühe samasuguse mõrva. Enne seda lugu tapeti Karkusel üks pere, Jäme Jaan (Lepa Lisette sugulane), keda selles loos kahtlustati, istus 3 aastat vangis kahtluse all. Nüüd Kotka Sass tunnistas üles, et tema oli ka selle pere tapja (otsis ja leidiski neilt kulda). Jäme Jaan, kes oli süütult vangis, lasti vabaks.

Vinni mõisas tööl sai küllalt head palga. Ostsin jalgratta, ülikonna jm. Kuid tööpäev oli pikk. Poisse oli ka Vinnis palju, kõigile ei jätkunud tööd. Hakkasin mujal tööl käima - Jämedal mõisa lauavabrikus laudu staabeldamas, õlgkatuseid tegemas jne.

1928.a. käisin Ed. Liblikmanni kõrval traktorit õppimas ja tegin sellega tööd. Andsin ka autojuhi eksamid ära. Siis olin 3 aastat Eesti sõjaväes, mereväes. Pärast sõjaväest vabanemist ei saanud autojuhiks, autosid oli Eestis vähe, sain Lehova Jaani tallu traktoristiks. Pärast seda olin Viru-Jaagupis Heiskopi juures autojuhiks. Heiskopil oli Viru-Jaagupis lauavabrik ja muu äritegevus (väljaspool V-Jaagupit). Siis olin veel Roelas Allikal autojuhiks.

Kui abiellusin, tulin linna (Rakverre), olin 2 aastat õllelaos autojuht. 1940.a. loodi pälgaline tuletõrje, siis olin seal autojuht. 1941.a. augustis mobiliseeriti koos autoga Punaarmee- se, kuid ma hüppasin Narvas ära, tulin koos autoga Rakverre tagasi. Sakslaste ajal olin Rakvere linnavalitsuses remondilukksepp. Linnavalitsusel oli ka auto, sõidutasin tihti saksu. 1944.a. suvel mobiliseeriti saksa sõjaväkke ja saadeti rindele venelaste vastu - Olime Olustveres. Sakslased ise lasksid rindelt jalga - Meie ka ei sõdinud, läksime Kõpu metsa. Seal võeti meid venelaste poolt vangi, kuid paljudel, ka minul õnnestus siiski põgeneda. Hüppasime Kõpu sohu ära, seal oli juba tuhandeid mehi - eestlasi saksa sõjaväest. Õnnestus tulla sealt kodukanti tagasi ilma ^{ene}venelastele pihku sattumata. Väike-Maarjas Ebavere tee otsas olid aga venelased vastas: "Ruki verh!". Ohvitser küsis kes me oleme, kust tuleme jne. Oskasin kuigipalju vene keelt ja valetasin, et olen raudteel tööl ja tulin toidu järele. Küsis dokumente, mida mul muidugi näidata ei olnud. Mul oli eestiaegne autojuhi tunnistus, näitasin seda. Ohvitser vaatas, et on jah kõva tunnistus, pitsat all ja kõik, lasi mind minema. Aga Miiurikul olid jälle venelased, seal oli eesti poiste vangilaager (teine oli Porkunis) neile, kes rindel vangi sattusid. Kuidas siit läbi saada? Aga abi oli jälle kohal: Piira mees Laidmaa K^garel tuli lehmaga laagrist läbi Rakvere poole. Mina hakkasin vitsaga lehma tagant ajama, keegi midagi ei küsinud. Nii tulimegi Piirale-koju.

Pärast sain elektrivõrku tööle, sealsed töölised kuulusid bronni alla. Nii see sõjajama minu jaoks lõppeski.

Kui kolhoosid algasid, tulin linnast maale tagasi, naiselastel läks raskeks. Olin kolhoosi traktorist ja hiljem Rakvere

MTJ-s traktorist ja autolukksepp. Kui kolhoos ühines Vinni sovhoosiga 1956.a., siis ükskord Sõpruse osakonna juhataja Orak kutsus mind sovhoosi traktoristiks. Pärast seda, kuni pensionile minekuni ja palju aastaid veel ka pärast seda töötasin Sõpruse osakonnas traktoristina. Töötatud on kõigil traktoritel ja põllutöomasinatel, käia tulv tööil kõigis osakondades.

Olen teinud ka palju lollusi, mida tehti kõrgema käsu järgi - ruutpesitsi kartulipanek jne.

Aga praegu ei saa ma aru, miks Vinnis likvideeritakse sovhoos. Kes on selle mõtlematu teo taga? Vinnis pole ju ialgi kolhoosi ega talusid olnud, seal on kogu aeg olnud mõis. Osakondades, jah, seal olid talud ja kolhoosid, seal teha uuesti kolhoosid või talud on iseasi.

Piiral, 5. oktoobril 1990.a.

Meenutuse kirjutas üles A. Kondoja